

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Pohled pedagogů na rizikové chování dětí z rodin
zasažených rozvodem**

Bakalářská práce

Autor: Zlata Škaloudová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková,
Ph.D., LL.M.
Oponent práce: Jindra Vondroušová, PhDr. Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Zlata Škaloudová
Studium:	P20P0104
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Pohled pedagogů na rizikové chování dětí z rodin zasažených rozvodem
Název bakalářské práce AJ:	Educators' viewpoints on the risky behavior of children from divorced families

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se věnuje problematice rizikového a problémového chování dětí z rodin zasažených rozvodem. Zaměřuje se především na projevy takového chování v prostředí školy. V empirické části práce je zmapován pohled pedagogů na problémové a rizikové chování žáků v důsledku rozvodu. Cílem bakalářské práce je podrobněji popsat vliv rodinného prostředí na rizikové chování dětí se zaměřením na rozpad rodiny. Prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření je cílem zjistit, jaké mají pedagogové zkušenosti s problémovým a rizikovým chováním žáků v důsledku rozvodu rodičů.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Vydání první. Praha: Portál, 2015. 255 stran. ISBN 978-80-262-0968-3.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Sociálně-právní ochrana dítěte v případech rozvodových a rozchodových konfliktů. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012. ISBN 978-80-7421-048-8.

DUDOVÁ, Radka a HASTRMANOVÁ, Šárka. Otcové, matky a porozvodová péče o děti. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. 129 s. Sociologické studie = Sociological studies; 07: 7. ISBN 978-80-7330-124-8.

MIOVSKÝ, Michal a kol., *Prevence rizikového chování ve školství*. [online]. Praha: Lidové noviny, 2015, 328 s. [cit. 26.11.2023]. ISBN 978-80-7422-392-1 Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/282250332_Prevence_rizikoveho_chovani_ve_skolstvi.

EVERETT, Craig a EVERETT, Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000. 212 s. ISBN 80-7197-169-3.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Oponent: PhDr. Jindra Vondroušová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.4.2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Problematika rozvodových konfliktů vypracovala pod vedením vedoucího práce Mgr. et Mgr. Stanislavy Svobody Hoferkové, Ph.D., LL.M., samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 21.4.2024

Zlata Škaloudová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. et Mgr. Stanislavě Svobodě Hoferkové, Ph.D., LL.M., za odborné vedení mé bakalářské práce, za její ochotu a rady, které mi při tvorbě této práce poskytla. Dále bych chtěla poděkovat informantům za informace, které mi poskytli při rozhovorech.

Anotace

ŠKALOUDOVÁ, Zlata. *Pohled pedagogů na rizikové chování dětí z rodin zasažených rozvodem*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 45 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou rizikového a problémového chování dětí z rodin zasažených rozvodem. Zaměřuje se především na projevy takového chování v prostředí školy. Cílem bakalářské práce je podrobněji popsat vliv rodinného prostředí na rizikové chování dětí se zaměřením na rozpad rodiny. V teoretické části práce je mapováno, co je rizikové a problémové chování a jak se mění chování dětí a dospívajících, když se jejich rodiče rozvádějí. Je kladen důraz na důležitost rodiny pro dítě a jsou popsány její funkce. Je definováno, co je to rozvod a jak probíhá. Empirická část představuje vlastní výzkumné šetření, v rámci, kterého je mapováno, jaký vliv mají rozvodové konflikty na rizikové a problémové chování žáků ve škole z pohledu pedagogických pracovníků. Výzkumné šetření bude probíhat kvalitativní metodou, konkrétně polostrukturovanými rozhovory se čtyřmi informanty. Na konci druhé části bakalářské práce budou analyzovány výsledky výzkumného šetření a zjištěno, zda byl dosažen cíl.

Klíčová slova: rozvod, problémové a rizikové chování, rodina

Annotation

ŠKALOUDOVÁ, Zlata. *Educators' viewpoints on the risky behavior of children from divorced families*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 45 pp. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis deals with the issue of risky and problematic behavior of children from families affected by divorce, focusing primarily on manifestations of such behavior in the school environment. The aim of the bachelor thesis is to describe in more detail the influence of the family environment on the risky behavior of children with a focus on family breakdown. The theoretical part of the thesis maps out what constitutes risky and problematic behavior and how the behavior of children and adolescents changes when their parents divorce. Emphasis is placed on the importance of the family for the child, and its functions are described. Divorce is defined, and its process is outlined. The empirical part presents the author's own research investigation, within which the impact of divorce conflicts on the risky and problematic behavior of students in school is explored from the perspective of educational professionals. The research investigation will be conducted using a qualitative method, specifically semi-structured interviews with four informants. At the end of the second part of the bachelor thesis, the results of the research investigation will be analyzed, and it will be determined whether the objective was achieved.

Keywords: divorce, problematic and risky behavior, family

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: .....

Podpis studenta: .....

Obsah

Seznam použitých zkratk

Úvod	10
1 Rodina a její funkce.....	11
1.1 Význam rodiny pro dítě	12
1.2 Rodina a rozvod	13
1.3 Vliv rodiny na chování žáka ve školním prostředí.....	14
2 Rozvod a jeho proces.....	16
2.1 Dopad rozvodu na členy rodiny/ na dítě	19
2.2 Dlouhodobé dopady rozvodu na psychické a emocionální zdraví dětí.....	20
2.3 Syndrom zavrženého rodiče	21
3 Rizikové a problémové chování žáků	23
3.1 Příčiny rizikového chování	24
3.2 Prevence rizikového chování	25
3.3 Sociálně – výchovná práce s žákem s rizikovým a problémovým chováním..	27
4 Výzkumné šetření	29
4.1 Koncepce výzkumného šetření	29
4.2 Metoda sběru dat	32
4.3 Výzkumný vzorek	32
4.4 Analýza dat.....	33
4.5 Souhrn výzkumného šetření	39
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	43
Příloha	

Seznam použitých zkratk

MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PAS syndrom	Parental Alienation Syndrom (Syndrom zavrženého rodiče)
kol.	kolektiv

Úvod

Cílem bakalářské práce je podrobněji popsat vliv rodinného prostředí na rizikové chování dětí ve škole se zaměřením na rozpad rodiny. Ve své bakalářské práci s názvem Pohled pedagogů na rizikové chování dětí z rodin zasažených rozvodem, se nejprve věnuje tématu rodiny, kde jsou popsány její funkce a důležitost rodiny pro dítě, což obsahuje první kapitola. Tato kapitola je mimo jiné věnována tématu vlivu rodiny na chování žáka ve školním prostředí. Je popsáno, jak může nevhodné rodinné prostředí negativně ovlivnit chování žáka.

Ve druhé kapitole je nejprve definován pojem rozvod a jeho proces, poté je popsána problematika dopadů rozvodových konfliktů na dítě a na celou rodinu. Další podkapitola je věnována dlouhodobým dopadům rozvodu na psychické a emocionální zdraví dětí. Je popsáno, jak je může rozvod ovlivnit v jejich životě a v jakých oblastech lze pozorovat následky rozvodu rodičů. V neposlední řadě je vymezen PAS syndrom neboli syndrom zavrženého rodiče.

Ve třetí kapitole je popsáno rizikové a problémové chování dětí a dospívajících. Je zmíněno školské poradenské pracoviště a kým je tvořeno, s tím souvisí i sociálně výchovná práce s žáky, která je v kapitole také definována.

V empirické části bakalářské práce se zjišťuje od čtyř informantů, jaké dopady mají rozvody na rizikové a problémové chování žáků ve škole

Ve výzkumném šetření je zmapováno, jaké dopady mají rozvody na rizikové a problémové chování žáků ve škole z pohledu pedagogů. Výzkumné šetření je provedeno pomocí kvalitativní metody, konkrétně polostrukturovaným rozhovorem. Dotazování probíhá na čtyřech učitelích základních škol, kde se zjišťují jejich zkušenosti s rizikovým a problémovým chováním u žáků, které podle nich souvisí s rozvodem rodičů.

Téma rozvodu a jeho dopadu na rizikové chování žáků bylo vybráno z několika důvodů. Prvním důvodem je, že autorka chce vědět, jaké dopady mají rozvody na děti. Během studia na střední škole totiž absolvovala praxi na orgánu sociálně právní ochrany dětí, kde přihlížela řešení několika případů rozvádějících se rodičů, kde se to nejvíce dotýkalo právě dětí. I přesto, že získala tyto zkušenosti, chtěla se o této problematice dozvědět více. Dále si autorka myslí, že toto téma je aktuální, hlavně z důvodu zvyšující se rozvodovosti a že je důležité, aby se toto téma neopomíjelo, hlavně kvůli dopadům na děti.

1 Rodina a její funkce

Gradková tvrdí, že problematika současné rodiny je velice komplikovaná, protože prochází vývojovými změnami v souvislosti s moderní dobou (Gradková, 2019, online). V současnosti můžeme rodinu označit jako rizikovou a nestabilní (Beck, 2011; In: Gradková, 2019, online). Na rodinu má vliv civilizace, společnost a kultura. Rodina se v každé kultuře odlišuje zájmy, hodnotami i rituály, má své způsoby a vzory chování (Gradková, 2019, online).

Podle Šiškové je rodina velmi zvláštní skupina, může mít podobu od malé až po velkou rodinu, která má až desítky členů. Rodina je strukturovaná, každý člen má svoji roli a zná své kompetence. Členové rodiny ví, kdo je autoritou s nejdůležitějšími kompetencemi. Vyznačuje se pevnými intimními vztahy a s tím spojenými silnými emocemi (Šišková, 2016). Lovasová uvádí mnoho definic pojmu rodina. Lze ji charakterizovat z hlediska postavení ve společenském systému, vazeb, sociálních funkcí a základních sociálních procesů, které v ní probíhají. Nejjednodušší definice je, že se jedná o malou skupinu osob, které jsou spojeny vztahy manželskými, příbuzenskými a společným životem. Právní řád nedefinuje rodinu, ale za rodinu se především považuje ta, která je založená na manželství (Lovasová, 2006).

Podle Lovasové muž, žena a děti tvoří nukleární rodinu, je to základní jednotka solidarity a vzájemné zodpovědnosti. Je to důležité společenství. Hlavním posláním je poskytovat členům péči a ochranu. Základní funkce jsou:

- reprodukční,
- ekonomická,
- socializační,
- emocionální (Lovasová, 2006).

Reprodukční funkce neboli rozmnožovací je funkce rodiny, kdy jde o plození nových potomků a pokračování rodu. Zabezpečení členů rodiny po ekonomické stránce nazýváme funkcí ekonomickou neboli zabezpečovací. Socializační funkce je funkce, kde rodiče učí své děti, jak se chovat v různých situacích, jak čelit nepříznivým situacím. Děti se postupně zařazují do společnosti a kultury. Emocionální funkci dokáže plně zastávat jedinec, který je zodpovědný a zralý. Jedinec, který dokáže vytvořit citové zázemí pro

ostatní členy, bývá rodič. Emocionální jistota však není potřebná jen pro děti, ale i pro dospělé, píše Lovasová ve své publikaci. (Lovasová, 2006).

Dunovský tvrdí, že rodina je nejdůležitější součástí společenské mikrostruktury, zde se dějí procesy pro začlenění jedince do společnosti. Rodina spojuje život jedince a společnosti. Proměny rodiny se týkají hlavně demokratizace vztahů. Demokratizovaly se nejprve vztahy partnerské mezi manžely a poté i mezi rodiči a dětmi. Pomohlo to k zesílení emocionální funkce. Změna se týká i počtu členů v rodině, členů je méně a nežijí společně s prarodiči. Je to zejména tím, že i ženy začaly pracovat, rodiče tedy odchází za prací mimo domov a nemohou se tak starat ani o své starší rodiče a nestačí tak ani na několik dětí a jejich výchovu. Proto se rodina stala závislou na fungování celé společnosti. Například se jedná o instituce pro seniory, ale i pro děti, kde probíhá péče, kterou rodiče nedokážou zastat. Co se týká socializačně- výchovné funkce podílí se na tom také více společnost, protože děti tráví čas ve škole, kde jsou i vychovávány a vzdělávány (Dunovský, 1986).

1.1 Význam rodiny pro dítě

Lovasová tvrdí, že rodina je pro dítě nezastupitelná, má vliv na jeho rozvoj osobnosti tělesně, duševně i sociálně. Tím, jak je dítě vychováno, si tvoří pohled na svět. Dítě se v rodině učí vzorce chování, návyky a dovednosti. Dovednosti, které si dítě osvojí v rodině, rozhodují o jeho orientaci a chování ve společnosti, velký vliv to má především na interpersonální vztahy v negativním i pozitivním smyslu. Rodina musí být schopna uspokojit základní potřeby dítěte, aby byl zajištěn jeho ideální vývoj. Základní potřeby dítěte jsou vývojové, sociální, psychické a biologické. Do biologických potřeb můžeme zahrnout dostatečnou stravu, teplo, čistotu a tak dále. Psychologické potřeby jsou jistota, vědomí vlastní identity, otevřená budoucnost. S tím souvisí sociální potřeby jako je láska, bezpečí, brát dítě takové, jaké je, pomáhání s rozvíjením schopností atd. Motivace a činnosti, kterými se člověk rozvíjí, řadíme do potřeb vývojových (Lovasová, 2006).

Dítě je smyslem rodinného života. Vztahy rodičů a dětí jsou založené na vzájemné lásce a úctě. Vyznačují se vysokou citlivostí a zranitelností, tím je rodina více ohrožená, než to bývalo dříve, snadno se z ní pak stává rodina neúplná. Současná rodina, která je často neúplná a málodětná, ztrácí jednu z důležitých funkcí. Je to příprava dětí na rodičovství a manželství. Dříve se sourozenci starali o sebe navzájem, což jim dávalo

představu o rodičovství a uvědomění o odpovědnosti. Dunovský se domnívá, že je problém také nedostatek mužského principu, protože se péče o dítě pojí spíše k ženským kompetencím a dítě není s mužem v kontaktu jako s vychovatelem. Souvisí to i s nárustem rozvodů, kdy je pak dítě převážně v péči matky (Dunovský, 1986). Autorka práce se však domnívá, že i přesto, že je publikace z roku 1986, jsou tyto informace stále aktuální a mnohem více potvrzené děním v dnešní společnosti.

1.2 Rodina a rozvod

Důvodem rozvodu je změna partnerského vztahu, ale mnohdy se mění i vztah rodičů s dětmi. Po rozvodu jsou zjišťovány potřeby rodiny a mění se způsob výchovy dětí. Rodiče se musí přizpůsobovat všem změnám a zvyknout si, že na určité úkoly je vždy jeden z nich sám. Rodiče po rozvodu ztrácí kontrolu nad dětmi a mají problém s nastavením hranic. V takové situaci je důležité, aby se do výchovy zapojili oba rodiče a shodli se. Problémy pramení právě z toho, že se rodiče nedokážou dohodnout a dítě to vycítí, hlavně pokud jeden z rodičů omezuje autoritu druhého rodiče. Dítě pak odchází za rodičem, kde má větší volnost. Může to vést i k problémovému chování, kdy dítě například utíká z domova. Ve většině případů je dítě vychováváno matkou a je tedy důležité klást důraz i na úlohu otce, která může ve výchově chybět (Gradková, 2019, online).

Matoušek uvádí, že v současné společnosti se nijak nezasahuje do výběru partnera pro manželství, rozhodnutí, s kým kdo uzavře manželství je vnímáno jako soukromá věc. Ve starších společnostech nebylo neobvyklé, že rodiče vybírali svým dětem snoubence a měli na to určitá pravidla, aby se předcházelo rozvodu. Na vysokou rozvodovost působí i rychlost společenských změn. Každá generace je jiná a má jiné návyky ohledně manželství a fungování rodiny, dokonce i během jedné generace mohou nastat různé změny v rodinném chování. Další změny se týkají toho, že lidé se často stěhují, mění zaměstnání, protože si chtějí zlepšit životní úroveň. To může vést i k tomu, že podobně lidé nahlíží i na manželství. Nevnímají to tak, že je jeden partner do konce života. Z těchto informací vyplývá, že rozvodů nemůže být málo. Rozvod znamená pro účastníky trauma. Většina návrhů na rozvod je podána ženami, protože jsou více emočně založené, a proto jsou mnohem více stresovány nepříznivou situací v rodině. Často pak na konflikty reagují právě návrhem na rozvod (Matoušek, 2003).

1.3 Vliv rodiny na chování žáka ve školním prostředí

Kraus uvádí, že zásadní faktor pro vývoj jedince a jeho socializaci, je rodinné prostředí. Rodina a její fungování ovlivňuje vznik rizikového chování dítěte (Kraus, 2014).

Na změny chování dítěte má vliv neplnění základních funkcí rodiny uvedených v kapitole číslo 1. Tyto funkce mohou být právě narušené probíhajícím rozvodem rodičů. Dítěti může zejména chybět projev lásky od rodičů, což může mít za důsledek, že se dítě cítí osaměle a je smutné. Tyto pocity se pak projeví právě ve školním prostředí. Žák nemusí být tolik motivovaný, protože pozornost rodičů je zaměřená na rozvod. Dítěti se mohou zhoršit známky, není tolik aktivní a může mít také problémy s kázní.

Ciklová uvádí, že nevhodné rodinné prostředí negativně ovlivňuje rozvoj dítěte, jak fyzicky, tak i duševně (emocionálně). Také má dopad na jeho chování, osobnost, sebeúctu a schopnost budovat mezilidské vztahy (Ciklová, 2016).

Stodůlková a Zapletalová se zmiňují o důležitosti výchovného stylu v rodině, což může být důležitý aspekt spojený s projevem rizikového chování. Jsou tři typy výchovných stylů a to jsou:

- autoritativní,
- liberální,
- demokratický.

Každý z těchto přístupů k výchově má své výhody a nevýhody a má vliv na chování, kázeň a ochotu přijímat požadavky. Autoritativní přístup se dá přirovnat k odměnám a trestům. U tohoto stylu je rodič přísný, nedává dítěti moc svobody, dítě dostává zákazy a tresty. Negativní dopad to může mít na samostatné projevení a rozhodování, kdy to dítě samo nedokáže, protože je zvyklé na příkazy rodiče, který dělá rozhodnutí za něj. Liberální styl se vyznačuje svobodou a volnou výchovou, kdy rodič nemá na dítě žádné požadavky. Rodič není důsledný, a to se může negativně projevit v tom, že dítě není dostatečně svědomité a vytrvalé a nemá tak dostatek vědomostí a dovedností. Liberální styl je opak autoritativního přístupu. Za nejideálnější výchovný styl je považován styl demokratický. Demokratický styl je o porozumění, trpělivosti, pochopení, respektu. Probíhá diskuze s rodičem a dítětem, kdy se domluví na pravidlech a nastaví si společně hranice (Stodůlková, Zapletalová, 2011).

Autorka se domnívá, že při problémech s kázní a chováním žáka, je důležité, co nejdříve informovat rodiče a zjistit situaci v rodině. Velkou roli zde hraje spolupráce rodiny a školy. Často si rodiče v těžkých rodinných situacích, jako je například rozvod

nevšimnou, že má jejich dítě ve škole nějaké problémy. Pedagog, tak může rodině pomoci s tím, že na to upozorní a napomůže k tomu, aby žákovi byly vytvořeny lepší podmínky v rodině. Dále může pedagog odkázat rodinu na odborníka, který jim dokáže v nepříznivé životní situaci pomoci.

2 Rozvod a jeho proces

Everett píše o tom, že rozvod se nikdy nepříhodí přes noc. Dojde k němu, protože manželé roky žijí v nespokojeném, nešťastném nebo konfliktním vztahu. Může to být i důsledek toho, že se k sobě partneři nehodili již od začátku, nebo jeden z partnerů byl více zamilovaný a druhému ho bylo líto. K rozvodu často dochází i z důvodu neunesení zátěže, kterou přináší rodičovství, zaměstnání nebo stárnutí. Lidi nejednají impulzivně a takové problémy přechází i několik let. Někteří se uzavírají do sebe a jsou čím dál více podráždění a naštvaní. Důkazem je i to, že se právníci při rozvodech setkávají s projevem hněvu (Everett, 1942).

Podle Everetta jsou psychoterapeuti svědky toho, že se v lidech, kteří se rozvádějí, hromadí vztek, smutek, bolest a frustrace, která se nahromadila za několik let. Jsou čtyři základní principy rozvodu, které pomáhají lidem lépe porozumět, co rozvod obnáší a jaký může mít dopad na život:

- výsledek několikaletého nespokojeného života,
- manželé se rozhodnou současně,
- zůstávají spolu kvůli dětem, nic neřeší,
- rozvod je stejná zátěž jako smrt rodičů a dětí (Everett, 1942).

Everett dále tvrdí, že, aby lidé dosáhli zdravého rozvodu, je důležité ohlédnout se zpět do minulosti, uvědomit si přítomnost a přemýšlet o tom, co bude následovat. Než začne člověk myslet na rozvod objeví se varovné signály, které značí nespokojenost ve vztahu. Nejdříve začnou pochybnosti, partneři se na sebe více zlobí a rozčilují je věci, které je dříve nerozčilovaly. V této fázi to začínají vnímat už i děti, všímají si, že mezi rodiči není něco v pořádku. Cítí napětí a nejistotu a začnou se chovat jinak, například se rodičům vyhýbají. Rodiče se začnou hádat i kvůli výchově dětí a pak, když dětem oznámí, že se budou rozvádět, si děti myslí, že je to kvůli nim a mají pocit viny (Everett, 1942).

Vztah a vazba mezi dospělými

Matoušek a kol. tvrdí, že je vznik vztahu mezi dvěma lidmi řízen kulturními vzorci, ale také vrozenými biologickými programy sloužícími k přežití. Takovými programy je vztah mezi partnery ovlivňován, jsou to:

- připoutání na primární pečující osobu,

- instinktivní rodičovství,
- sexuální sblížení a zplození potomstva,
- sdílení zájmů (Matoušek a kol., 2015).

Matoušek a kol. uvádí, že podobnost mezi poutem dítěte a pečující osoby a poutem partnerů je v tom, že se partneri cítí v bezpečí, když si jsou na blízku a komunikují. Cítí se dobře, když spolu mají fyzický kontakt. Naopak se cítí špatně, když je jeden z nich nedostupný. Vzájemně se informují o důležitých a zajímavých věcech. Někdy na sebe mluví jako matka na dítě. Vazba mezi dospělými má podobné rysy jako vazba mezi dítětem a pečující osobou. Rozdíl je v tom, že nepotřebuje bezprostřední přítomnost, ale jen symbolickou blízkost. Aby byli partneri ve vztahu spokojení, je důležitá tzv. jistá vazba. Budou pro sebe větší oporou v těžkostech. Pár s jistou vazbou má více harmonický vztah než partneri s nejistými vazbami. Může být vazba vyhýbavá a úzkostná. Vyhýbavá vazba se týká jedinců, kteří jsou odtažití, aby nemohli být zraněni. Úzkostná vazba znamená, že jedinec je závislý na druhém, protože se obává, že vztah skončí. Partneri, kteří mezi sebou mají takovéto vazby mají vztah více ohrožený rozpadem. Pokračování vztahu ale nesouvisí jen se spokojeností. Někdy se rozpadají vztahy, kde byli partneri spokojení, a naopak přetrvávají vztahy, kde jsou partneri silně nespokojení. Velkou roli zde hraje to, kolik času, peněz a energie člověk do vztahu dal. Partneri spolu zůstávají často i kvůli dětem nebo ostatním členům širší rodiny a přátel (Matoušek a kol., 2015).

Podle Matouška a kol. obecné příčiny rozvodovosti v naší společnosti jsou:

- Rodina je společenství více členů, kteří umí omezovat své potřeby a upřednostňovat potřeby ostatních členů z rodiny.
- Sociální kontrola se vztahuje jen v případech velkého ohrožení dětí nebo dospělých, jinak je chování v rodině bráno jako soukromá věc.
- Partnera si každý vybírá sám, vybírání a zvažování rizik, jako to bylo v tradiční společnosti je už na každém.
- Člověk musí mít určité kompetence pro volbu partnera. Ty je však u každého individuální, někteří je mají na nízké úrovni a nenavážou partnerský vztah nebo se jejich vztah rychle rozpadne.
- Změny v rodinném chování probíhají častěji, protože lidský život je oproti minulosti delší.

- Do jisté míry jsou lidé zajišťováni státem a nemusí tak být zajišťováni rodinou. Když někdo opustí rodinu, není to takový stres jako v minulosti.
- Ženy mají stejná práva jako muži a jsou součástí trhu práce stejně jako muži. Jsou schopné žít bez podpory muže či rodiny.
- Ženy se mohou rozhodnout, kolik chtějí dětí, mají dostupnou antikoncepci.
- Rozvod je ve společnosti tolerován mnohem více než dříve (Matoušek a kol., 2015).

Matoušek a kol. uvádí různé příčiny rozvodů. Příčiny rozvodů jsou i změny postojů jednoho z partnerů. Pro jednoho z partnerů mohl přestat být dosavadní partner přijatelný, nebo je jiný partner dostupnější a atraktivnější. Dalším důvodem může být i to, že odchod partnera je lepší než pokračovat v soužití, kde to nefunguje. Partner se může stát nepřijatelným, protože pije alkohol, chová se násilně, či chorobně žárlí. Dalšími důvody může být i to, že partner přišel o práci, je nemocný, nudný nebo málo komunikuje. Ovšem každý to vnímá jinak, některým ženám nevádí fyzické násilí. Mužům zas nevádí časté hysterické scény manželky nebo žárlivé vyslýchání. Považují to za projevení zájmu o svou osobu. V naší společnosti nikdo nemůže lidem určovat, co mají tolerovat a co ne. Rozhodnutí, zda s takovým partnerem chce druhý zůstat je pouze na něm samotném (Matoušek a kol., 2015)

Podle Matouška a kol. jsou rozvody považovány za jednu z nejnáročnějších životních situací i přes to, že jsou dnes už velmi časté. Vazba dospělého je přerušena a s tím i vazby k ostatním blízkým lidem. Po rozvodu je nutné přehodnotit vztahy se skupinou blízkých osob. Dalším problémem jsou ekonomické ztráty a změna bydlení. Negativně ovlivněny jsou také vztahy mezi dětmi a rodiči. Pro rozvedený pár je to velmi obtížné, pokud spolu mají děti, protože spolu musí udržovat kontakt, a tak si stále připomínají tuto nepříjemnou situaci. Reakce rozvádějících se lidí jsou například fyzický odpor, neovladatelný vztek, pomsta a odplata, sebevražedné myšlenky a někdy i dokonané sebevraždy či vraždy. Pomsta často probíhá prostřednictvím dětí, protože jsou nejvíce ovlivnitelné (Matoušek a kol., 2015).

2.1 Dopad rozvodu na členy rodiny/ na dítě

Metodický dokument Ministerstva práce a sociálních věcí uvádí, že rodiče jsou nejlepšími vychovateli pro děti pouze z hlediska biologické příbuznosti. Dlouhodobé konflikty mezi rodiči mají na děti destruktivnější vliv než samotný rozvod nebo případné odloučení od jednoho z rodičů. Podle výzkumů děti v rodině s jedním rodičem fungují lépe než v rodině s oběma rodiči, kde probíhají neustálé konflikty. Partneři nesmí zapomenout, že po rozvodu zůstávají stále rodiči a musí být nadále pro své děti oporou a dobrými rodiči. Někdy bývá rozvod pro děti i rodiče spíše úlevou. Pro děti to může znamenat, že budou vyrůstat v klidnějším prostředí, avšak často se stává, že s nadcházejícím rozvodem se konflikty vyostřují. Dítě je vystavováno vysoké míře stresu a nátlaku. Jeden z rodičů často odpírá dítěti právo na styk s druhým rodičem a může se stát, že i kvůli nedostatečné péči je dítě umístěno mimo rodinu (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012).

Ministerstvo práce a sociálních věcí tvrdí, že čím déle konflikty trvají, tím větší dopad to má na další vývoj osobnosti dítěte. Aby se dítě mohlo zdravě rozvíjet, potřebuje podporu obou rodičů a zajištění vztahového a emočního prostředí. Dítě nelehko prožívá, že se jeho rodiče, které miluje, nemají rádi, hádají se a urážejí se. V dítěti to pak vzbuzuje nejistotu a někdy i úzkost. Může se to buď projevit neklidem a agresí, nebo naopak tím, že je dítě hodné a jen ve svých představách uniká do světa fantazií. Rozvod se jim musí vysvětlit jako řešení sporu mezi dvěma dospělými, kteří spolu již nedokážou dále žít. Je důležité vyhnout se tomu, aby dítě bylo přítomné u konfliktů rodičů (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012).

Dudová a Hastrmanová tvrdí, že má rozvod manželství jiné dopady na otce a jiné dopady na matky. U matek jde většinou o problém, co se týká financí a psychiky, když otec již není v rodině, matce chybí značná část příjmů, který otec do rodiny přinášel, někdy přichází i o bydlení. Musí tedy shánět nové bydlení, které bude vhodné i pro dítě a zároveň přemýšlet, zda na to budou mít dostatek financí. S tím se pojí i psychika matky, kdy matka musí často mít i více prací, aby dítě a sebe uživila a zvládla financovat bydlení. Zde může řešit i otázku času. Musí mít dost času na dítě, ale zároveň stíhat pracovní závazky. Pokud se jedná i mladší dítě, musí řešit, aby o dítě bylo postaráno v době, kdy je ona v práci. U otců se pak spíše jedná o to, že „přichází“ o rodinu. Otec většinou nemá ekonomické problémy, protože příjem, který byl pro celou rodinu je teď pouze jeho, pokud je dítě svěřeno do péče matky. Pak otec platí pouze určené výživné. Otec ztrácí

každodenní kontakt se svým dítětem. U otce se pak také může projevit psychický dopad, ale jinak než právě u matky, které dítě zůstává v péči. Otcové řeší spíše ztrátu pomyslného domova nebo to, že jsou najednou osamělí, pokud si nenajdou novou partnerku. Projevuje se to i tím, že má otec problém s komunikací s okolím. Co se týká porozvodových problémů mezi rodiči, matky mají problém s tím, že otec úplně rezignuje na podílení se na výchově dítěte, nemá o něj zájem anebo neplatí výživné a matka na vše zůstane sama. U otců je pak problém s tím, že matka brání kontaktu mezi otcem a dítětem a nedodrží dohodu (Dudová, Hastrmanová, 2007).

2.2 Dlouhodobé dopady rozvodu na psychické a emocionální zdraví dětí

V první řadě je důležité si uvědomit, že každé dítě reaguje na rozvod rodičů jinak a důsledky rozvodu nemusí každého postihnout stejně. Autorka se domnívá, že například rodinná terapie může pomoci s minimalizováním negativních dopadů na děti.

Dle Pavláta následky rozvodu trvají až do dospělosti jedince, lze to zpozorovat v těchto oblastech:

- prosperita,
- vzdělání,
- emoční problémy,
- vztahy,
- příjem a životní styl (Pavlát, 2011, online).

Wallterstein a Blakeslee uvádějí, že muži z rozvedených rodin mají problémy s projevováním a uvědomováním si emocí po celý život. Problémy s projevy emocí má značný dopad na intimní vztahy a manželskou spokojenost (Wallterstein, Blakeslee, In: Pavlát, 2011, online).

Fagan a Churchill ve svém výzkumu uvádí, že děti z rozvedených rodin v době dospívání více randí a mají tak více neúspěšných romantických vztahů, což může přispět k většímu počtu sexuálních partnerů, což s sebou nese řadu emocionálních dopadů (Fagan, Churchill, 2012, online).

Wallterstein dále tvrdí, že děti rozvedených rodičů mají při dospívání pocity bezmocnosti a touží po otci, také se bojí zklamání v milostných vztazích (Wallterstein, In: Pavlát, 2011, online).

Autorka z vlastní zkušenosti může říct, že ženy z rodin, kde odešel otec mají problémy s navazováním vztahů s muži. Mají problémy s důvěrou a obávají se zklamání.

Po rozvodu rodičů se mohou zhoršit kognitivní schopnosti a sociální kompetence, což může přetrvávat do dospělosti stejně jako deprese a úzkost (Amato, Keith In: Pavlát, 2011, online).

Guidubaldi a kol. uvádí, že studenti zasaženi rozvodem měli ještě šest let po rozvodu rodičů horší hodnocení duševního zdraví než studenti z úplných rodin (Guidubaldi, Perry, Nastasi, In: Pavlát, 2011, online).

Brennan a Shaver konstatují, že jedinci, jejichž rodiče se rozvedli, vykazují více symptomů deprese, úzkosti, paranoidity a narcismu než dospělí ze stabilních rodin (Brennan, Shaver, In: Pavlát, 2011, online).

Jsou náchylnější k úzkostem, jsou méně sociálně průbojní a mají nižší míru sebevědomí, uvádí Kirby (Kirby, In: Pavlát, 2011, online).

Z výše uvedeného lze vyvodit, že lidé z rozvedených rodin mají oproti lidem z úplných rodin často psychické a emoční problémy, jako je například zmiňovaná deprese, úzkost, nízké sebevědomí nebo problémy s projevem emocí. Tyto zmiňované problémy mají značný vliv na sociální život jedinců. Je pro ně mnohem těžší navazovat stabilní, fungující a důvěrné milostné vztahy.

2.3 Syndrom zavrženého rodiče

Podle Gardnera je syndrom zavrženého rodiče jev, kdy je dítě jedním rodičem manipulováno tak, že zavrhne rodiče druhého. Jsou mu vštěpovány nepravdivé až přehnané informace o jednom z rodičů, až dojde k úplnému zavržení matky nebo otce. Vyskytuje se více u dětí, které se účastnily soudních sporů, ale dnes už je velice rozšířen tak, že už se vyskytuje u většiny dětí, jejichž rodiče se rozvádějí. Na tento jev nemá vliv jen samotný rodič, ale i dítě, které si vytváří o jednom z rodičů různé scénáře. Tento termín lze použít pouze v případě, kdy rodič nedal žádný důvod k tomu, aby ho dítě zavrhlo. Pokud je tedy dítě nepřátelské vůči rodiči, který ho týral či zneužíval, nejedná se o syndrom zavrženého rodiče. Velký vliv na rozšíření této poruchy může mít to, že je velmi populární, aby dítě bylo v péči jednoho rodiče a druhý ho pouze navštěvuje (Gardner, 1992). Může to vést i k tomu, že rodiče mezi sebou soutěží, kdo bude u dítěte oblíbený. Na dítě je pak vyvolán tlak, aby si vybralo, domnívá se autorka práce.

Pavlát a Janotová uvádí, že rodič dítě manipuluje, aby ho měl jako prostředek pro vyřešení uspořádání po rozvodu. Tento rodič má za sebou často negativní zkušenost nějakého zneužívání nebo i on byl v minulosti manipulován, může trpět i různými poruchami spojenými s identitou (Pavlát, Janotová, 2006, online).

V práci Pavláta a Janotové autoři píšou o tom, že se rodič kvůli nechtěnému rozvodu cítí odmítnutý a osamělý a kvůli zármutku se pak obrací na dítě jako na podporu a společnost v těžkých chvílích. Rodič může být k dítěti méně empatický a dítě ho pak kvůli tomu může odmítat. Rodič může i tlačit na styk s dítětem, a i to může být důvod k odmítání, protože je to dítěti nepříjemné (Johnston, Roseby, 1997; In: Pavlát, Janotová, 2006, online).

„Odmítání druhého rodiče dětmi lze jen výjimečně jednoznačně hodnotit jako „syndrom zavrženého rodiče“. Je nutno zvážit i osobní zkušenost dítěte s oběma rodiči, povahové zvláštnosti a environmentální preference“ (Pavlát, Janotová, 2006, s. 11, online). Podle studie Pavláta a Janotové studium syndromu zavrženého rodiče pomáhá k rozpoznání psychických problémů rozvádějících se rodičů a dětí, kteří jsou součástí rozvodových sporů. Jen ojediněle lze konstatovat syndrom zavrženého rodiče. Odmítavý postoj dítěte ovlivňuje spousta faktorů a musí se na to pohlížet individuálně. Je třeba se zde dívat i na osobní zkušenosti s rodičem, který je odmítán. Při rozvodových sporech lze určit u všech zúčastněných poruchy psychického stavu. Nejčastěji se jedná o poruchy osobnosti, poruchy psychického vývoje a adaptační poruchy. Stává se to kvůli zhoršené adaptaci na danou situaci a určení péče o dítě (Pavlát, Janotová, 2006, online).

3 Rizikové a problémové chování žáků

Rizikové chování je chápáno jako porušování obecných pravidel a norem daných ve společnosti, Jesson, Donovan a Costa ho definují jako „*problematické, znepokojující, nebo jako nežádoucí vzhledem k normám konvenční společnosti, jejím institucím a autoritám. Toto chování je společenskými institucemi regulováno. Prostředky, kterými instituce problémové chování regulují, v nejmírnější formě zahrnují vyjádření nesouhlasu, extrémní formy pak mají podobu uvalení vazby či vězení.*“ (Jesson, Donovan a Costa, 1991, s. 24; In: Miovský a kol., 2015, online).

Vnímání rizikového chování závisí na lokálních a kulturních podmínkách. To, co je u nás bráno jako rizikové chování v jiné zemi být nemusí a naopak. Záleží také na individuálním vnímání každého člověka. Každá rodina má také normy nastavené jinak, a tak i to, co vnímají jako běžné a co jako problémové chování. Rozdílné vnímání najdeme i v různých komunitách, věkových skupinách a tak dále. Pro vnímání je podstatné i v jakém kontextu chování probíhá (Darwin, 2015; In: Miovský a kol., 2015).

Například u požívání alkoholu je podstatné pro rozhodnutí, zda se jedná u dětí o rizikové chování to, zda si dají malé množství alkoholu při rodinné večeři, nebo zda popijí každý víkend větší množství s přáteli. Nemusí být tedy pevně dáno, kdy se jedná o rizikové chování, protože záleží na mnoha faktorech a také individuálním vnímání (Mioviský a kol., 2015)

Spěváček uvádí sedm typů rizikového chování:

- záškoláctví,
- šikana a projevy agrese,
- vysoce rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- xenofobie a rasismus,
- rizikové chování v sexualitě,
- závislosti (Spěváček, 2013, online).

Vojtová zmiňuje, že jako žák s problémovým chováním je vnímán někdo, kdo nenaplnuje očekávání pedagoga svým chováním a vyžaduje speciální pozornost, což může být pro pedagoga přítěž. (Vojtová, 2004; In: Petrek, Pavlas Martanová, 2020, online). Vágnerová uvádí, že problémový žák má obvykle problém ve výkonu a také ve školním prospěchu (Vágnerová, 2011; In: Petrek, Pavlas Martanová, 2020, online). Problémový žák je takový, který narušuje normy a tím vybočuje v kolektivu ostatních

spolužáků. Je u nich odlišné i projevování emocí, protože mají jiné citové vnímání a prožívání. Toto se projevuje zejména u úzkostných žáků, kteří ale Dále v oblasti chování, kdy svým chováním vybočují nad ostatní žáky, narušují normy ve škole či jsou jinak nápadný. A v neposlední řadě také v oblasti citového prožívání. To se týká především bázlivých či nápadně úzkostných žáků. Žáci s problémem v projevování emocí jsou naopak spíše nenápadní, a tak se může stát, že unikají pozornosti učitelů, jelikož jsou brány jako bezproblémové (Vašutová, 2005; In: Petrek, Pavlas Martanová, 2020, online).

Jako nejčastější projevy problémového chování dětí ve škole definuje Jánský tyto: „*Neprospěch, nepozornost, nepořádnost, hyper aktivita, impulzita, krádeže, lhaní, negativismus, vzdor, nepřátelské chování, opozice, agrese, násilnosti, riskantní chování, sklíčenost, deprese, úzkosti, neurotické projevy, neupravenost, nečistota, záškoláctví anebo absence při vyučování*“ (Jánský, s. 20, 2004).

Podle MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) jsou projevy rizikového chování:

- agresivní chování (násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, šikana a kyberšikana),
- riziková komunikace prostřednictvím multimédií,
- záškoláctví,
- závislostní chování (užívání návykových látek, gambling, netolismus),
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- rizikové sexuální chování,
- působení v sektách,
- poruchy příjmu potravy (MŠMT, 2010).

3.1 Příčiny rizikového chování

„*Z bio-psycho-sociálního modelu a výčtu rizikových faktorů zřetelně vyplývá, že příčiny rizikového chování jsou značně různorodé. Preventivní programy je tedy nutné koncipovat komplexně jako souhrn více faktorů a jako koordinovanou spolupráci různých institucí*“ (Miovský, Zapletalová, Skácelová, s. 39, 2010, online).

Miovský uvádí, že biologický systém, tedy to, co je vrozené – pohlaví, tělesná stavba nebo rozumové schopnosti, nemá na rozvoj rizikového chování velký vliv, taktéž sociální prostředí jedince nemá podstatný vliv na rozvoj problémového a rizikového chování. Miovský se domnívá, že to, v jakém prostředí se jedinec pohybuje ovlivňuje jeho chování až podle toho, jaký si k tomu udělá postoj, jak to vnímá a hodnotí. Jedná se například o vzdělání, příjem či povolání lidí, kteří se pohybují v sociálním prostředí daného jedince (Miovský, 2015, online). Jeden z nejsilnějších vlivů na rozvoj problémového a rizikového chování má vnímání a hodnocení vztahů s ostatními lidmi, kteří se nacházejí v prostředí daného jedince, zejména pak s rodiči (Jessor, Donovan a Costa, 1991; In: Miovský, 2015, online).

Miovský dále ve své publikaci uvádí vlivy, které vedou k rizikovému chování. Jsou to zejména:

- stresové situace v životě dítěte a dospívajícího,
- malá nebo chybějící kontrola aktivit od rodičů,
- větší vliv přátel než rodičů,
- přátelé vyjadřující souhlas s rizikovým chováním,
- přátelé, kteří se rizikově chovají (Miovský, 2015, online).

Miovský tvrdí, že rizikové chování může jedinec použít při opakovaném nebo předpokládaném neúspěchu, což má pak vliv na jeho motivaci a postoj k plnění svých cílů. Rizikové chování mu pomůže cíl splnit anebo se s ním minimálně lépe vyrovnat. Záleží také na tom, jak moc jedinec cítí, že patří do společnosti a jak přijímá hodnoty a normy dané společnosti. Vyšší pravděpodobnost rizikového chování bude u jedinců, kteří negativní důsledky připisují spíše působení vnějších vlivů nebo náhodě než vlastnímu chování. Méně ohroženi rozvojem rizikového chování budou jedinci, kteří se ztotožňují s hodnotami společnosti a jsou si vědomi, že dění kolem sebe mohou ovlivnit a berou za své chování odpovědnost (Miovský, 2015, online).

3.2 Prevence rizikového chování

Za prevenci a řešení rizikového chování je zodpovědný ředitel školy. Měl by vytvářet podmínky pro to, aby se předcházelo rozvoji takového chování, uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí (MŠMT, 2010). Primární prevence je podle MŠMT výchova ke

zdravému životnímu stylu, rozvoji pozitivního sociálního chování, rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti. Cílem je co nejvíce omezit škody způsobené výskytem rizikového chování mezi žáky a nejlépe zamezit výskytu takového chování.

Specifická primární prevence se zaměřuje na aktivity a programy, které jsou specificky nastavené na předcházení a omezení výskytu různých forem rizikového chování. Je to všeobecná prevence, zaměřující se na širší populaci, bez zjišťování rozsahu problému, dále selektivní prevence zaměřená na žáky, u nichž se dá předpokládat výskyt rizikového chování a indikovaná prevence pro jednotlivce a skupiny, u nichž se již vyskytl projev rizikového chování. Indikovaná prevence se také zaměřuje na jedince, u nichž se vyskytuje problém se vztahy v rodině, ve škole či mezi vrstevníky.

Aktivity podporující zdravý životní styl, získávání pozitivního sociálního chování pomocí smysluplné organizace a využití volného času řadíme do nespecifické primární prevence. Efektivní primární prevence obsahuje:

- souhrnné nepřetržité programy,
- interakce v malých skupinách,
- vytvoření dobré atmosféry ve skupině/třídě,
- programy pomáhající nepodlehout sociálnímu tlaku,
- programy zaměřené na zkvalitnění komunikace,
- programy na rozvoj sociálně emočních dovedností,
- programy zvládnání zátěžových situací a konfliktů,
- programy na odmítání návykových látek,
- programy na zvyšování zdravého sebevědomí, posilování odvahy, stanovení realistických cílů, zvládnání úzkosti a stresu apod. (MŠMT, 2010, online).

„Principy efektivní a vyhodnotitelné prevence jsou založeny na soustavnosti a dlouhodobosti, aktivitě, přiměřenosti, názornosti, uvědomělosti.“ (MŠMT, s. 2, 2010, online)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy definuje i neúčinnou primární prevenci. Jedná se o zastrašování a přístup typu „prostě řekni ne“, obyčejné předávání informací, jednorázové akce realizované samostatně, bagatelizování názorů a postojů žáka,

sledování filmů, omezování diskuze, přednášky, nedostatečné zapojování žáků do aktivit a další (MŠMT, 2010, online).

3.3 Sociálně – výchovná práce s žákem s rizikovým a problémovým chováním

V metodickém doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je uvedeno, že ředitel školy zodpovídá za to, aby bylo do školního a vnitřního řádu zapracováno řešení aktuálních problémů, které souvisí s výskytem rizikového chování. Jmenuje školního metodika prevence a pedagogického pracovníka. Pedagogický pracovník je určen podle toho, zda má odborné předpoklady a kvalifikaci. V rámci sociálně – výchovné práce spolupracuje s metodikem prevence třídní učitel a podílí se na realizování preventivního programu (MŠMT, 2010). Autorka práce se domnívá, že právě třídní učitel tráví s dětmi nejvíce času a pozná, kdy se začíná měnit chování žáků a je potřeba být více pozorný. Podezřelé chování pak může řešit právě se zmíněným metodikem prevence, aby se předešlo rozvoji problémového nebo rizikového chování.

Sýkorová ve svém článku uvádí, že sociálně výchovnou práci s žáky zajišťuje na školách školské poradenské pracoviště, které dle zákona musí mít každá škola. Školní poradenské pracoviště může být úplné a neúplné. Neúplné je tvořeno výchovným poradcem a metodikem prevence, kteří často zastávají i pozici učitelů, úplné je navíc tvořeno školním psychologem a speciálním pedagogem. Toto pracoviště je určeno pro žáky, kteří mají specifické obtíže, a navíc slouží jako podpora pro pedagogy a rodiče v nelehkých situacích. Učitel často nemá kapacitu věnovat potřebnou péči a pozornost žákům, kteří ji vyžadují ve větší míře, a také na to v některých situacích nemá kompetence. Žák potřebuje mnohdy právě odbornou pomoc (Sýkorová, 2022, online).

Na webu inkluzevpraxi.cz se píše, že školní poradenské pracoviště může být tvořeno mimo výše uvedené ještě školním logopedem. Školním poradenským pracovištěm zajišťuje ředitel školy poskytování poradenských služeb, jako je například:

- prevenci školní neúspěšnosti,
- podporu začleňování žáků s odlišnými životními podmínkami,
- dlouhodobou péči o žáky s výchovnými nebo vzdělávacími problémy,
- intervenci při aktuálních problémech žáků a třídních kolektivů a další (inkluzevpraxi.cz, 2018).

Zapletalová uvádí, že náplní školního poradenského pracoviště je tvorba poradenských služeb. Zmiňuje pojem Školní preventivní program, jehož cílem je poskytovat poradenství ve škole a mimo jiné se zaměřuje na prevenci rizikového chování (Zapletalová, 2015).

Sýkorová uvádí, že školní speciální pedagog pomáhá žákům, kteří mají speciální poruchy učení, například dyslexii. Speciální pedagog spolupracuje s třídním učitelem a ve výuce může odhalit obtíže a zajistit potřebnou pomoc. Roli školního psychologa definuje jako člověka, který žákům pomáhá pomocí rozhovoru nebo formou hry s trápením v oblasti vztahů, emocí a jiných osobních záležitostí. Dále se stará o přátelské a příjemné prostředí ve škole a společně s metodikem prevence působí preventivně (Sýkorová, 2022, online).

Preventivní programy zajišťuje metodik prevence, nejčastěji se zabývá šikanou. Cílem metodika prevence je předejít rizikovému chování žáků ve škole. Výchovný poradce je pracovník, který je tu pro žáky, u kterých se již projeví problémy s chováním. Spolupracuje s rodiči a společně hledají řešení (Sýkorová, 2022, online).

Sýkorová tvrdí, že školské poradenské pracoviště funguje jako jednotný tým, protože se činnosti odborníků prolínají. Dokážou tak žákovi najít nejlepší řešení a efektivně mu pomoci (Sýkorová, 2022, online).

4 Výzkumné šetření

První tři kapitoly byly věnovány teorii, kde byla popsána problematika rozvodových konfliktů a s tím spojené rizikové a problémové chování dětí. Tato kapitola se bude věnovat empirii. Cílem šetření bylo zjistit, jaký má vliv rozvod na rizikové a problémové chování žáků ve školách. Zjišťovalo se, jak se konkrétně mění chování žáků v souvislosti s rozvodem rodičů a jak to s nimi učitelé řeší. Výzkumné šetření probíhalo kvalitativní metodou, konkrétně polostrukturovaným rozhovorem. Byly stanoveny tři výzkumné otázky, které byly zodpovězeny pomocí deseti tazatelských otázek, které jsem pokládala informantům. Dotazovala jsem se čtyř informantů. Všichni čtyři informanti byli učitelé ze základních škol prvního stupně. Jedna z informantek byla ze soukromé základní školy. Další dvě byly třídní učitelky.

4.1 Koncepce výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo provedeno kvalitativní metodou, konkrétně formou polostrukturovaných rozhovorů, které proběhly v listopadu 2023. Díky tomuto typu rozhovoru jsem se mohla informantů doptávat na konkrétní zkušenosti s rizikovým a problémovým chováním žáků ve škole. Při kvalitativní metodě je podstatné určit výzkumný problém a cíl výzkumného šetření. Při polostrukturovaném rozhovoru se stanovují výzkumné otázky, ke kterým se pak vytvoří tazatelské otázky vázané na každou výzkumnou otázku. Tazatelské otázky jsou ty, na které se autor práce ptá informantů, a díky nim pak dokáže odpovědět na stanovené výzkumné otázky. Pomocí tazatelských otázek lze snadno zjistit konkrétní informace.

Cíl výzkumného šetření: zjistit, jaké dopady má rozvod na změnu chování žáků ve škole a zda se u nich projevuje rizikové a problémové chování

Výzkumný problém: Jaký vliv má rozvod na rizikové a problémové chování žáků ve škole?

Z teorie vyplynulo, že se rizikové a problémové chování žáků projevuje ve školách, kde tráví velkou část svého života. Výzkumný problém se zaměřuje na konkrétní projevy problémového chování žáků ve školách.

Výzkumné otázky:

VO 1: Jaké změny v chování pozorují učitelé u žáků v době rozvodu a po rozvodu rodičů?

VO 2: Jak žák zapadá do kolektivu, když je z rodiny, kde jsou rozvedení rodiče?

VO3: Jak učitelé s žáky komunikují o rozvodu rodičů, případně jak s nimi řeší jejich problémové či rizikové chování?

Tazatelské otázky:

VO 1:

TO 1: Zaznamenala jste u žáků změny v chování, když se jejich rodiče rozváděli?

TO 2: Jaké změny konkrétně jste zaznamenala?

TO 3: Setkala jste se s rizikovým chováním u žáka, které bylo pravděpodobně navázané na rozvod?

TO 4: Můžete mi popsat nějaký případ, kdy žák projevil problémové nebo rizikové chování?

VO 2:

TO 5: Všimáte si, že se dítě chová jinak v kolektivu/ ve třídě v době rozvodu?

TO 6: Jak na něj reagují spolužáci? Přijde vám, že ho vnímají jinak nebo to berou tak, že je rozvod dnes už normální?

VO 3:

TO 7: Mluvíte s dětmi o jejich situaci v rodině, kde probíhá rozvod?

TO 8: Komunikujete s ním o tom ihned nebo pouze pokud pozorujete změny v chování?

TO 9: Máte na to případně nějaký konkrétní postup?

TO 10: Jak to přesně s žáky řešíte?

Výzkumný problém: Jaký vliv má rozvod na rizikové a problémové chování žáků ve škole?	
Výzkumné otázky	Tazatelské otázky
VO 1: Jaké změny v chování pozorují učitelé u žáků v době rozvodu a po rozvodu rodičů?	TO 1: Zaznamenala jste u žáků změny v chování, když se jejich rodiče rozvádějí?
	TO 2: Jaké změny konkrétně jste zaznamenala?
	TO 3: Setkala jste se s rizikovým chováním u žáka, které bylo pravděpodobně navázané na rozvod?
	TO 4: Můžete mi popsat nějaký případ, kdy žák projevil problémové nebo rizikové chování?
VO 2: Jak žák zapadá do kolektivu, když je z rodiny, kde jsou rozvedení rodiče?	TO 5: Všimáte si, že se dítě chová jinak v kolektivu/ ve třídě v době rozvodu?
	TO 6: Jak na něj reagují spolužáci? Přijde vám, že ho vnímají jinak nebo to berou tak, že je rozvod dnes už normální?
VO3: Jak učitelé s žáky komunikují o rozvodu rodičů, případně jak s nimi řeší jejich problémové či rizikové chování?	TO 7: Mluvíte s dětmi o jejich situaci v rodině, kde probíhá rozvod?
	TO 8: Komunikujete s ním o tom ihned nebo pouze pokud pozorujete změny v chování?
	TO 9: Máte na to případně nějaký konkrétní postup?
	TO 10: Jak to přesně s žáky řešíte?

4.2 Metoda sběru dat

Jak už bylo zmíněno, pro výzkumné šetření a zjištění cíle byla zvolena kvalitativní metoda formou polostrukturovaného rozhovoru. Byly stanoveny výzkumné a tazatelské otázky. Informanti byli vybráni podle toho, zda měli zkušenosti s problematikou rizikového a problematického chování žáků ve škole a zda byli ochotní účastnit se zhruba půl hodinového rozhovoru. Byly provedeny čtyři rozhovory v online prostředí. Byla využita platforma Google Meet. Rozhovory probíhaly v listopadu roku 2023. Po zahájení rozhovoru se autorka práce představila, uvedla informanta do tématu bakalářské práce. Dále se autorka práce zeptala, na jakém typu školy informant učí, kolik mu je let a kolik let má praxi. Před tím, než začala autorka práce klást tazatelské otázky, se zeptala na svolení s nahráváním rozhovoru, upozornila informanty, že poskytnuté informace budou použity pouze pro zmíněné výzkumné šetření a že jejich odpovědi budou zpracovány anonymně. Během rozhovoru se autorka práce doptávala tak, aby měl co nejkonkrétnější odpovědi na otázky, rozhovor si nahrávala a zároveň si psal zápisky. Při rozhovorech autorka zjistila většinou všechny informace, které potřebovala.

4.3 Výzkumný vzorek

Bylo osloveno osm informantů, z nichž čtyři mohli vzhledem ke zkušenostem poskytnout rozhovor. Čtyři informanti, kteří se zúčastnili rozhovoru, byli vybráni podle zkušeností s žáky z rozvedených rodin. Všichni informanti učí na základních školách v České republice a jejich věk se pohyboval mezi 24 – 35 lety. Všechny informantky jsou ženy. Dvě z nich učí konkrétní předměty a dvě informantky jsou třídní učitelky. Délka praxe byla u dvou informantek 3 roky, u jedné 10 let a jedné 3 měsíce.

Informant č. 1 – žena, učitelka ZŠ, druhý stupeň, 24 let, 3 roky praxe

Informant č. 2 – žena, učitelka soukromé ZŠ, první stupeň, 31 let, 3 roky praxe

Informant č. 3 – žena, třídní učitelka ZŠ, druhý stupeň stupeň, 35 let, 10 roky/let praxe

Informant č. 4 – žena, třídní učitelka ZŠ, první stupeň, 25 let, 3 měsíce praxe

4.4 Analýza dat

V této kapitole budou vyhodnocena data získaná z rozhovorů, které byly provedeny autorkou práce. Text je uspořádán podle výzkumných otázek, ke kterým jsou dále rozebrané tazatelské otázky vztahující se ke každé výzkumné otázce.

VO 1: Jaké změny v chování pozorují učitelé u žáků v době rozvodu a po rozvodu rodičů?

Cílem první výzkumné otázky bylo zjistit, zda se učitelé setkali s problémovým a rizikovým chováním u žáků v době, kdy se jejich rodiče rozváděli, a jaké změny v chování konkrétně pozorovali.

TO 1: Zaznamenala jste u žáků změny v chování, když se jejich rodiče rozváděli?

Zde bylo cílem zjistit, jestli si vůbec učitelé všimli, že se projevují u žáků nějaké změny v chování v době, kdy se jejich rodiče rozváděli. Informantky č.1 a č.4 se shodovaly, že zaznamenaly u žáků změny v chování v době rozvodu. Informantka č. 1 ještě uvedla, že *„máme školní psycholožku, která s nima jako hezky pracuje, takže většinou víme už od nějaký jako rané fáze, že se doma něco děje...“* a dále uvedla, že *„Určitě jsou děti, na který to vliv nemá.“* Informantka č. 2 nedokázala odpovědět, protože děti poznala, až v době, kdy už měly delší dobu rozvedené rodiče. Zmínila také, že *„u těch ostatních většinou nevíš tyhle zákulisní informace, protože to většinou ví a řeší ty třídní...“* a dále uvedla, že *„to se k tobě jako řadovému učiteli předmětu úplně nedostane, pokud s tím dítětem není problém...“* Informantka č. 3 dle jejích slov nebyla svědkem toho, že by se dítě nějak zvláště projevovalo v době rozvodu rodičů, uvedla také, že moc dětí, kterým by se rodiče rozváděli, neučila.

TO 2: Jaké změny konkrétně jste zaznamenala?

Tato otázka byla zařazena do výzkumného šetření z toho důvodu, aby bylo zjištěno, jaké změny v chování konkrétně u dětí v době rozvodu rodičů nastaly. Jak bylo popsáno v TO 1, změny v chování zaznamenaly pouze dvě informantky ze čtyř. Informantky č.1 a č.4, které změny v chování zaznamenaly je popisují následovně: *„...jsou děti, které pak jdou třeba i prospěchem dolů.“*, uvedla informantka č.1. Dále tvrdí: *„nebo jsou víc takový nepřítomný...nebo se tolik nezapojují, když to jsou aktivnější děti.“* Informantka č.1 také mluvila o tom, že jsou děti, které dělají průšvihy, chytají se různých partiček a u dívek se

to většinou projevuje tím, že se uzavírají do sebe. Upozornila na to, že je to velice individuální a že je těžké o tom mluvit obecně. Informantka č. 4 uvedla konkrétní případ, který momentálně řeší. „*Když jsem u ní něco chtěla říct, tak si třeba zacpala uši, nebo, když se jí něco nelíbilo, tak si vlezla pod lavici*“, popsala informantka č. 4. „*Pak jsem si začala všimát, že se bije s dětma ve třídě*“, dodala informantka č. 4. Odpovědi všech čtyř informantek byly naprosto odlišné, každá z nich má jinou zkušenost.

TO 3: Setkala jste se s rizikovým chováním u žáka, které bylo pravděpodobně navázané na rozvod?

Úkolem této otázky bylo zjistit, zda mělo problémové či rizikové chování souvislost s rozvodem rodičů. Informantka č. 1 uvedla, že neučila dítě, které by nějak výrazně změnilo chování v souvislosti s rozvodem. Z jejich odpovědí celkově vyplynulo, že to jsou většinou děti, které už mají předpoklady k problémovému chování a že ne vždy jde určit, zda se jedná o problémové chování v souvislosti s rozvodem.

Informantka č. 2 uvedla: „*...a tak si asi kompenzoval to, co nemůže doma, ale nevím, zda bych to úplně házela na rozvod, ale opravdu je to takovej případ, kde ty rodiče jsou na ostří nože, nefungují společně abosultně a to dítě se tam mezi nima jako mlátí tam a zpátky a ještě to vlastně ani u jednoho z těch rodičů nemá úplně jednoduchý v tom vztahu...*“, dále popsala, že „*ten boj mezi těma rodičema vlastně ovlivnil to chování ve škole, kdy si to vlastně kompenzoval, že se doma nemůže úplně projevit.*“

Odpověď informantky č. 2 byla podobná s odpovědí informantky č.4 v té souvislosti, že se dítě ve škole projevuje problémovým chováním z důvodu, že doma nemá možnost se úplně projevit a nemá dostatek pozornosti, a tak je to pro něj taková kompenzace a úleva. Informantka č. 4 totiž popsala případ jedné holčičky takto: „*i přechází paní učitelky říkaly, že neměla dostatek pozornosti, chybí jí i pohlazení, pomazlení, prostě to zkrátka doma nemá.*“

Také informantka č. 1 zmiňovala, že jsou děti, které si problémovým chováním získávají pozornost, která jim může chybět doma. Informantka č. 3 uvedla konkrétní případ, kdy byl žák agresivní v návaznosti na rozvod, připisovala to k tomu, že se s rozvodem rodičů vyrovnával po svém.

TO 4: Můžete mi popsat nějaký případ, kdy žák projevil problémové nebo rizikové chování?

Cílem čtvrté tazatelské otázky bylo ukázat rizikové či problémové chování na konkrétním případě žáka se kterým se informantky setkaly. Informantka č.1 zmínila případ dvou bratrů, kdy bylo vidět, že když dal učitel najevo nesouhlas a šel proti nim nebo se jim snažil dát najevo autoritu, tak se bránili a nechtěli spolupracovat. Informantka zmínila, že u těchto chlapců byla nastavená střídavá péče, kterou vnímala jako velký problém, protože každý rodič měl jiný pohled na výchovu a „očkovali“ je proti sobě. Informantka zmiňuje: *„Tohle mi přijde vlastně asi nejčastější, že když se střídají děti týden u táty, týden u mámy, tak strašně poznáš, kde zrovna jsou a třeba ty menší nenosej úkoly a podobně.“*

O problému střídavé péče se zmínily i další informantky, kdy informantka č.3 to také uvedla na konkrétním příkladu chlapce: *„tam ten rozvod proběhl jako hodně náročně, kdy rodiče se vůbec nedohodli vůbec na ničem a trvali na střídavý péči, s tím, že máma bydlela v Praze a táta v Táboře, takže ten kluk navštěvoval dvě základní školy týden co týden. A ten byl jako hrozně agresivní, ale jakože hrozně, to bylo fakt problémový chování...“*, popisovala informantka. Dále mluvila o tom, že agrese byla vůči ostatním žákům, ale i učitelům.

Informantka č.2 zmiňovala případ chlapce, který byl neustále drzí na učitele, a měl spoustu poznámek a jiných výchovných opatření v podobě napomenutí a důtky třídního učitele. Popisovala, že se to dlouhodobě řešilo a až po nějaké době došly k tomu, že je nějaký problém doma. Popsala: *„a došli jsme k tomu, že to ten kluk nemá doma úplně růžový, ani u toho táty, ani u té mámy.“* Informantka ještě dodala: *„a to je problém toho, že ty děti během školního roku, každý týden střídaj to u kterýho rodiče budou...“*. Informantka vidí problém v tom, že děti nenosí domácí úkoly a pomůcky na výuku. *„Vidím problém v takový tý funkčnosti, tvrdí že, ‘nechal jsem si kroužítka u mámy a tam budu až za tři dny’, takže spíš v tomhle vidím největší dopad, že i ty rodiče to napíšou, že on to nemohl přinést, protože ho teď u sebe nemám, musím to s ním vyřešit až za tři dny“*, uvádí informantka č. 2.

Z tazatelské otázky číslo čtyři bylo zjištěno, že největší problém, kdy se projevuje dopad rozvodu na chování žáků, bývá, když se rodiče nedokážou domluvit, a ještě k tomu má dítě stanovenou střídavou péči.

VO 2: Jak žák zapadá do kolektivu, když je z rodiny, kde jsou rozvedení rodiče?

Cílem této výzkumné otázky bylo zjistit, zda se změny v chování žáka projevují i v kolektivu nebo ve třídě. Bylo zjišťováno, jak se mění chování v kolektivu a jak na dítě z rozvedené rodiny pohlíží ostatní žáci.

TO 5: Všímáte si, že se dítě chová jinak v kolektivu/ ve třídě v době rozvodu?

Úkolem této otázky bylo zjištění, jestli žák mění chování v kolektivu v souvislosti s rozvodem rodičů. Informantka č.1 vypověděla, že záleží na povaze daného žáka. Dle jejích slov je to individuální, některé děti vyžadují, aby je kolektiv více přijal, ale některý se zase naopak více straní ostatním spolužákům a chtějí být spíše samy. Informantka č.2 nedokázala na otázku odpovědět, protože nezažila děti v době, kdy ještě rodiče nebyli rozvedení. Informantka č.3 si změn nevšimla, pouze v případě, kdy měli žáci popisovat, co budou dělat o víkendu, nebo co dělali s rodiči o svátcích. Občas to pro ně bylo těžké z toho důvodu, že mají střídavou péči a netráví čas s oběma rodiči společně. Informantka č. 4 uvedla, že je pro děti občas těžké navazovat vztahy s ostatními spolužáky, ale nepřisuzuje jen rozvodu, ale hlavně zázemí, ve kterém žák vyrůstá.

TO 6: Jak na něj reagují spolužáci? Přijde vám, že ho vnímají jinak nebo to berou tak, že je rozvod dnes už normální?

Tato otázka byla dána, aby bylo zjištěno, jak ostatní spolužáci reagují na žáka z rozvedené rodiny. Cílem bylo zjistit, zda dnes, kdy už je vysoká rozvodovost, to děti berou jako „normální“, anebo žáka nějakým způsobem vyčleňují.

„*Já si myslím, že už to vůbec neberou jako problémově...*“, uvedla informantka č.1. Informantka č.1 také vypověděla, že na pražské základce má mnohem víc dětí z rozvedených rodin a že už to dnes není nic nenormálního. „*...nemám pocit, že by někdo nějak kvůli tomu někoho vyčleňoval, že spíš většinou, když je to čerstvý, tak se semknou a podporují.*“, dodala informantka č.1.

Informantka č.2 hovořila o tom, že většina dětí ve třídě má rozvedené rodiče a že nepozoruje. Informantka č.2 odpověděla „*...jen když chtějí být jako zlí a pošťuchují se, tak použijou něco jako ‘aspoň mám oba rodiče’ nebo tak něco.*“

Informantka č.3 tvrdila, že v dnešní době už to pro ty děti to je něco, co je celkem běžné, a tak nepozorovala, že by na něj děti nějak v souvislosti s rozvodem rodičů reagovali jinak než běžně.

Informantka č. 4 uvedla, že problém je spíše na straně rodičů, kdy nedbají na dostatečnou hygienu dítěte, že dítě chodí ve starém, špinavém oblečení nebo nemá umyté vlasy, a kvůli tomu se mu ostatní děti straní a nechtějí se s ním tolik kamarádit. „...*takže nemají k ní takové sympatie, ale jinak se v té třídě dokážou společně bavit, jen když se třeba mají rozdělit do dvojice, tak s ní nikdo moc nechce být*“, uvedla informantka č.4.

VO3: Jak učitelé s žáky komunikují o rozvodu rodičů, případně jak s nimi řeší jejich problémové či rizikové chování?

Úloha třetí výzkumné otázky byla zjistit, zda pedagogové mluví s dětmi o situaci v rodině a jak s nimi řeší jejich problémové a rizikové chování. Cílem této otázky bylo také zjistit, kdy problémové a rizikové chování žáků řeší, zda to je v době, kdy zaznamenají, že se jim rozvádí rodiče, nebo až když děti začnou mít problémy s chováním.

TO 7: Mluvíte s dětmi o jejich situaci v rodině, kde probíhá rozvod?

V této otázce bylo cílem zjistit, zda pedagogové mluví s dětmi o rozvodu rodičů a o tom, jaká je situace v jejich rodině. Informantka č.1 uvedla: „*Tohle jde spíš za třídními učiteli, protože já nemám třídu, ale určitě jsou třídní, který s těma dětma jako nějak víc mluví...*“ Dodala, že záleží, o jaké dítě se jedná a také na tom, jak má nastavený vztah s třídním učitelem. Poukázala na to, že je to na rozhodnutí žáka, zda se přijde svěřit. „*A máme právě tu školní psycholožku a za tou hodně chodí děti.*“, dodala informantka č.1. O školní psycholožce hovořila také informantka č. 3. Uvedla: „...*já jsem si ty děti vždycky našla, zeptala se jich, jak se maj, jestli si chtějí popovídat a jestli jim můžu nějak pomoci a bylo na nich, jestli toho využili nebo ne, případně jsem jim nabízela tu školní psycholožku, že v té situaci tam je.*“ Informantka č. 4 také hovořila o tom, že žáci využívají školní psycholožku, se kterou své problémy řeší. Informantka č.2 vypověděla, že se za ní děti chodí často svěřovat samy. Když viděla u žáka problém s prospěchem a že je drzý na učitele, tak se s ním pokusila o tom mluvit a zjistit, co se děje. Z odpovědí informantek vyplynulo, že většinou děti mluví s odbornými pracovníky, jako je školní psycholog nebo metodik prevence.

TO 8: Komunikujete s ním o tom ihned nebo pouze pokud pozorujete změny v chování?

Touto otázkou chtěla autorka práce zjistit, v jaké fázi začnou pedagogové mluvit s dětmi o rozvodu rodičů, zda se to děje preventivně, hned, jak to zjistí, nebo až po tom, kdy děti

mají problém s chováním. Informantka č. 1 uvedla, že to nemají nijak nastavené a že záleží na situaci. Uvedla, že ve škole mají děti preventivní programy s psychologkou, aby věděly, že za ní mohou jít. Dále vypověděla, že to záleží na třídních učitelích, kteří ty děti znají.

Z dalších odpovědí vyplynulo, že většinou se s dětmi o tomto problému komunikuje pouze v případě, pokud se chovají problémově, anebo pokud si o tom chtějí promluvit samy od sebe. Informantka č. 2 uvedla, že ihned, jak zjistí, že se žákovi rozvádí rodiče, tak se ptají, zda si nechce promluvit nebo něco nepotřebuje, a jinak to řeší, až když dítě vykazuje známky problémového či rizikového chování. Odpověď informantky č. 3 se shodovala s odpovědí informantky č. 2, uvedla, že se žáka zeptají, zda si potřebuje promluvit a dle toho pak jednají.

Informantka č. 4 uvedla, že to řeší až v případě, když má problémy s chováním, protože často ani nemají informaci, že se žákovi rozvádí rodiče a zjistí to, až když se u žáka začnou projevovat změny v chování. Většinou se informantky shodly v tom, že se dítěti nabídne pomoc tak, že jim je nabídnut rozhovor se školní psychologkou nebo přímo s nimi.

TO 9: Máte na to případně nějaký konkrétní postup?

Úloha deváté otázky byla zjistit, zda mají ve škole nastavený nějaký postup, jak jednat se žáky, kterým se rozvádí rodiče a nastávají u nich změny v chování a také, zda jsou proškoleni na to, jak u žáka s takovým chováním postupovat. Všechny informantky odpověděly, že ve škole žádný písemný postup, jak jednat s žáky nemají. Většinou se rozhodují podle zkušeností a podle toho, jak uznají za vhodné. Všechny informantky uvedli, že se obrací na třídního učitele nebo školní psychologku. Informantka č. 4 uvedla: *„několikrát jsem jí řekla, běž se obléknout, ať můžeme jít cvičit... a jestli to nezvládneš, tak budu muset poslat pro paní ředitelku...“*. Zde byl i případ, kdy byla k problémovému chování žáčky přivolána i paní ředitelka. Z odpovědí bylo zjištěno, že ve škole není nastavený konkrétní postup, ale vždy se učitelé poradí s ostatními učiteli nebo odborníky, jako je metodik prevence nebo školní psychologka.

TO 10: Jak to přesně s žáky řešíte?

Tato otázka byla rozšířením deváté tazatelské otázky, kde autorka práce chtěla zmapovat, jak vypadá konkrétní postup řešení, když se žák chová problémově či rizikově. Informantka č. 1 uvedla, že záleží na tom, o jaké dítě se jedná a jaké je to konkrétně

rizikové chování. Musí vyhodnotit, zda si s danou situací dokáže poradit sama, anebo bude potřebovat radu či pomoc třídního učitele či školní psycholožky. Informantka č. 2 uvedla, že pokud problémy přetrvávají delší dobu nebo se i opakují, používají se výchovná opatření v podobě poznámek či třídních napomenutí a důtek. Informantka č. 3 uvedla, že: „*To se vždy řešilo buďto školní psycholožkou anebo nějakou debatou v kroužku, aby si to ty děti vyříkaly samy.*“ Informantka č. 4 kladla důraz na to, že se snaží zůstat v situaci, kdy je s žákem nějaký problém, klidná a pokud to nedokáže vyřešit sama, zavolá si na pomoc paní ředitelku nebo školní psycholožku. Nemá informace o tom, jak se to řešilo dál, protože takové informace zůstávají jen mezi školní psycholožkou a žákem. Odpovědi informantek zde byly opět dost podobné, všechny se to snaží vyřešit podle toho, jak uznají za vhodné, snaží se být klidné a případně se poradit s odborníky, jako je školní psycholog.

4.5 Souhrn výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké dopady má rozvod na změnu chování žáků ve škole a zda se u nich projevuje rizikové a problémové chování. Aby byl naplněn cíl výzkumného šetření, byly stanoveny tři výzkumné otázky a ke každé byly stanoveny tazatelské otázky, kterých bylo celkem deset. Vlastním výzkumným šetřením ve formě polostrukturovaných rozhovorů byly zodpovězeny všechny tři výzkumné otázky. Cíl výzkumného šetření byl splněn.

VO 1 byla zaměřená na to, aby bylo zjištěno, jaké změny v chování pozorují pedagogové u žáků v době rozvodu a po rozvodu rodičů. Bylo zjištěno, že je to sice individuální, ale že většinou se nějaké změny v chování u žáků projeví. Projevuje se to různě podle povahy dítěte, informantky uváděly, že je to znát na zhoršeném prospěchu, dále byla zmíněná agrese, uzavírání se do sebe, snížená aktivita, nebo naopak vyžadování si pozornosti. Jsou případy, kdy u dítěte nelze rozpoznat, zda je problémové chování navázané přímo na rozvod, ale většinou si podle pedagogů žáci kompenzují to, co jim chybí doma, což může být právě nedostatek pozornosti. Problémy s chováním přisuzovaly informantky také tomu, že je u dětí nastavená střídavá péče a rodiče spolu nevychází a nedokážou se shodnout na výchově. Autorka práce se domnívá, že problém je často i v tom, že rodiče dávají veškerou pozornost problémům mezi sebou a nedokážou se pak dostatečně soustředit na své děti, která si pak mohou pozornost vynucovat ve škole, a to většinou nevhodným chováním.

VO 2 byla soustředěna na kolektiv žáka, kterému se rozvádí rodiče. Cílem bylo zjistit, jak žák zapadá do kolektivu a jak na něj ostatní žáci pohlíží. Z odpovědí vyplynulo, že je mnoho dětí, kteří mají rozvedené rodiče, a proto je to pro žáky běžné. Žáci, kteří si právě prochází rozvodem rodičů, mají různé chování v kolektivu, někteří chtějí více pozornosti a někteří se naopak ostatním straní. Některým žákům je nepříjemné mluvit o tom, co s rodiči dělali, protože netráví čas společně, někdy může být i problém zázemí, ve kterém dítě vyrůstá. Například, jak uvedla informantka č. 4, že chybí dostatečná péče o dítě, a proto je pro něj těžší zapojit se do kolektivu. Žáci, kteří nemají rozvedené rodiče nevyčleňují spolužáky kvůli tomu, že mají rozvedené rodiče, pouze pokud se například dohadují, tak použijí nějakou narážku na to, že oni mají oba rodiče a ten druhý žák ne.

Ve VO 3 bylo zjišťováno, jak učitelé s žáky hovoří o rozvodu rodičů a jak s nimi řeší případné projevy problémového či rizikového chování. Pomocí tazatelských otázek bylo zjištěno, že pokud učitelé vědí, že se dětem rozvádí rodiče, nabídnou jim, zda si nechtějí promluvit nebo se zeptají, zda něco nepotřebují. Upozorní je na to, že mají možnost probrat daný problém se školním psychologem. Nejčastěji s dětmi mluví třídní učitel nebo právě zmíněný školní psycholog. Dětem je nabídnuta pomoc a je na nich, zda toho využijí, nebo ne. O komunikaci s dětmi se více snaží pedagogové až v době, kdy se u nich projevuje nějaké problémové chování, snaží se s nimi o tom mluvit v klidu. Pokud problémové chování trvá delší dobu nebo se opakuje, je to řešeno s rodiči za pomoci školního psychologa, případně se využívají výchovná opatření v podobě poznámek či třídních napomenutí nebo důtek.

Domnívám se, že je velice důležitá spolupráce školy a rodiny. Učitelé, kteří s žáky pracují by měli mít informace o tom, že se doma něco děje a že se budou rodiče rozvádět, aby byli připravení na to, že se u žáka může chování změnit a dokázali na to včas a řádně reagovat. Myslím si, že kdyby pedagogové měli včas dostatečné informace, mohli by s žákem daný problém řešit a předešlo by se tak výskytu problémového a rizikového chování. Důležitou roli hraje také to, aby žák věděl, na koho se může obrátit a že může navštívit školního psychologa. Měla by správně fungovat spolupráce mezi školou a OSPOD, aby se na prevenci a případném řešení problémového chování podíleli všichni, kteří jsou s dítětem a rodinou v kontaktu. Pokud by s dítětem pracoval odlišně pracovník OSPOD než například učitelé nebo rodiče mohlo by to naopak zhoršit daný problém vyskytující se u dítěte. Dále bych doporučila, aby měla každá škola zpracovaný vzor, jak

jednat a pracovat s dítětem a rodinou, když probíhá rozvod a jak případně řešit rizikové a problémové chování tak, aby se mu co nejvíce předcházelo.

Závěr

Bakalářská práce s názvem Pohled pedagogů na rizikové chování žáků z rodin zasažených rozvodem se věnovala tématu rodiny a jejích funkcí, rozvodu a jeho dopadů na členy rodiny se zaměřením na dítě. Byl popsán rozvod, proces rozvodu, vliv rodiny na chování žáka ve školním prostředí a syndrom zavrženého rodiče.

Cílem bakalářské práce bylo podrobněji popsat vliv rodinného prostředí na rizikové chování dětí ve škole se zaměřením na rozpad rodiny. Z toho důvodu bylo nutno definovat pojem rizikové a problémové chování žáků, rodinu a její funkce a rozvod.

Téma rozvodu a jeho dopadů na děti je aktuální, protože se neustále zvyšuje rozvodovost. Z výzkumného šetření vyplynulo, že rozvody mají vliv na děti. Projevuje se to negativními změnami v chování žáků ve školním prostředí, a proto je důležité o tomto tématu více hovořit.

Dále z výzkumného šetření vyplynulo, že ve školách není stanoven žádný postup na to, jak jednat s žáky, kterým se rozvádí rodiče. S ohledem na výpovědi informantek lze tento fakt hodnotit negativně a konstatovat, že by pedagogové ocenili, kdyby byl takový postup stanoven. Pokud na škole nefunguje spolupráce pedagogů a odborných pracovníků, jako je například školní psycholog, může to být pro spoustu učitelů problém, protože může nastat situace, kdy nebudou vědět, jak se správně zachovat. Je třeba zdůraznit, že se jedná pouze o můj vlastní pohled na danou problematiku.

Výzkumné šetření probíhalo kvalitativní metodou prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, které byly provedeny se čtyřmi informanty v online prostředí. Z výzkumného šetření vyplynulo, že rozvodové konflikty mají dopady na problémové chování žáků, které se projevuje individuálně. Děti často využívají pomoc školního psychologa.

Cíl práce byl splněn, byly zodpovězeny všechny tři výzkumné otázky a byl splněn výzkumný cíl. Bylo splněno zadání bakalářské práce. Bylo zmapováno, jak se mění chování dětí a dospívajících v době rozvodu rodičů a taktéž dlouhodobé dopady na děti, které se projevují v jejich dospělosti.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

CIKLOVÁ, Kateřina. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: Rádce školního metodika prevence*. 2. akt. vyd. Ostrava: EconamPress, 2016. 207 s. ISBN 978-80-905065-9-6.

DUDOVÁ, Radka a HASTRMANOVÁ, Šárka. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. 136 s. ISBN 08-040-86.

EVERETT, Craig a EVERETT, Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000. 212 s. ISBN 80-7197-169-3.

GARDNER, Richard A. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. 102 s. ISBN 80-85529-22-x.

JÁNSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní výchova ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 169 s. ISBN 80-7041-114-7.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. 255 s. ISBN 978-80-262-0968-3.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociálně-právní ochrana dítěte v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012. 101 s. ISBN 978-80-7421-048-8.

STODŮLKOVÁ, Eva, ZAPLETALOVÁ, Eliška. *Pedagogika pro střední školy*. 1. vyd. Beroun: Machart, 2011. 214 s. ISBN 978-80-87517-22-2.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Průvodce rodinnou mediací*. Praha: Portál, 2016. 251 s. ISBN 978-80-262-1157-0.

ZAPLETALOVÁ, Jana. Školní poradenské pracoviště. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. akt. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. s. 184-188. ISBN 978-80-7422-391-4.

Elektronické zdroje

FAGAN, Patrick F., CHURCHILL, Aaron. *The Effects of Divorce on Children*. [online]. Marriage & religion research institute, 2012. 48 s. [cit.14.4.2024]. Dostupné z: <https://marri.us/wp-content/uploads/The-Effects-of-Divorce-on-Children.pdf>.

GRADKOVÁ, Vanda. *Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, Metodika: Rozvodová a porozvodová péče v kontextu sociálně-právní ochrany dětí*. [online]. Akademický ústav Karviná, z. ú., 2019. 100 s. [cit. 26.11.2023]. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/rozvodova_a_porozvodova_pece_v_kontextu_spod.pdf.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. [online]. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 82 s. [cit. 26.11.2023]. ISBN 80-901424-7-8. Dostupné z: <https://docplayer.cz/186536307-Rodina-jako-institute-a-vztahova-sit.html>.

MIOVSKÝ, Michal a kol., *Prevence rizikového chování ve školství*. [online]. Praha: Lidové noviny, 2015, 328 s. [cit. 26.11.2023]. ISBN 978-80-7422-392-1 Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/282250332_Prevence_rizikoveho_chovani_ve_skolstvi.

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. [online]. Praha: Sdružení SCAN, 2010, 253 s. [cit. 26.11.2023]. ISBN 978-80-87258-47-7 Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/327/pprchs-high.pdf>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010. 11 s. [cit. 26.11.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

Národní pedagogický institut České republiky. *Školní poradenské pracoviště*. In: inkluzevpraxi.cz [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2018 [cit. 15.4.2024] Dostupné z: <http://www.inkluzevpraxi.cz/kategorie-reditel/1149-povinnosti-skolniho-poradenskeho-pracoviste>.

PAVLÁT Josef, *Dlouhodobé následky rozvodu pro děti*. Česká a slovenská psychiatrie: : [online]. Praha: Psychiatrická klinika 1. LF a UK a VFN, 2011, roč. 107, č. 5, s. 297-300 [cit. 14.4.2024]. ISSN 1212-0383 Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2011_5_297_300.pdf.

PAVLÁT Josef, JANOTOVÁ D. Původní práce: Syndrom zavrženého rodiče. *Česká a slovenská psychiatrie*: [online]. Praha: Psychiatrická klinika 1. LF a UK a VFN, 2006, roč. 102, č. 1, s. 7-12 [cit. 26.11.2023]. ISSN 1212-0383 Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_7_12.pdf.

PETREK, Nikola, PAVLAS MARTANOVÁ, Veronika. Problémový žák a problémové chování z pohledu školních metodiček prevence: The Problematic Pupil and Problematic Behaviour from the Perspective of School Prevention Methodology Specialist. *Psychologie a její kontexty*: [online]. Ostrava: Filozofická Fakulta Ostravské Univerzity, 2020, roč. 11, č. 1, s. 55-68 [cit. 26.11.2023]. ISSN 1805-9023 Dostupné z: https://psychkont.osu.cz/fulltext/2020/PAJK_20_1_Petrek_Martanova.pdf.

SPĚVÁČEK, Jan a kol. *Prevence rizikového a problémového chování*. [online]. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, 94 s. [cit. 26.11.2023]. ISBN 978-80-244-3725-5 Dostupné z: <https://www.detipatridomu.cz/respitnenihlidani/wp-content/uploads/2017/07/02-02.pdf>.

SÝKOROVÁ, Lea. Jak vám může pomoci školní poradenské pracoviště?. In: Šance Dětem. Šance Dětem [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, o. p. s., 2023 [cit. 26.11.2023]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/jak-vam-muze-pomoci-skolni-poradenske-pracoviste>.

Příloha

Příloha A Rozhovor s informantem č. 1

Já:

Tak já začnu nahrávat teda. A jenom ještě, abych tam měla nějak napsaný, o koho se jedná, tak jenom, jestli mi můžeš říct, kde teda nebo ne kde učíš, ale jestli učíš jen jako na základní nebo na střední škole?

Informantka:

Jo jo učím na základce druhej stupeň.

Já:

Ještě bych se tam chtěla udělat poznámku, kolik ti je let.

Informantka:

24.

Já:

A jak dlouho učíš?

Informantka:

3 roky.

Já:

3 roky super tak jo, protože já se tam vlastně potom takhle budu psát, o koho se jednalo zhruba o abych to tam měla tak jo, takže jdem na to.

Takže první otázka je, jestli si zaznamenala u žáků změny v chování vlastně v průběhu toho, kdy se jejich rodiče rozváděli?

Informantka:

Jo určitě. Máme určitě děti, který jako se rozvádí čerstvě a potom máme školní psycholožku, která s nima jako hezky pracuje, takže většinou víme už od nějaký jako rané fáze, že teda se doma něco děje a jako jak u koho. Určitě jsou děti, na který to vliv nemá, ale jsou i děti, které pak jdou třeba prospěchem dolů. A je to vidět, no.

Já:

Takže hlavní ta změna v tom chování je, že si třeba začneš všímat toho, že se jim třeba zhoršují ty známky?

Informantka:

Jojo, nebo jsou víc takový nepřítomný a tak. Jakoby ty ty děti tak nějak znáš, takže víš, jak se kdo zhruba chová a je to většinou vidět no, že k nějaký změně dojde.

Já:

A jako myslíš tím, jako že třeba nedávají tolik jako pozor?

Informantka:

Taky bývá no anebo třeba se tak nezapojují, když to jsou nějaký aktivnější děti.

Já:

Já tady mám právě rovnou druhou otázku, což na to navazuje, jaké změny konkrétně jste zaznamenali nebo si zaznamenala? Takže tam je teda za tebe ten zhoršený prospěch větší jako nějak nepozornost, teda? Že tak přemejšlej nad něčím jako jiným?

Informantka:

Ano, ono zase záleží jako, co to je zrovna za dítě. No jsou děti, který prostě pak začnou jako dělat průsery, že jo nebo se víc chytají takových těch partiček.

A když to jsou pak nějaké holčiny, tak ty se většinou tak zavírají do sebe no, ale vlastně to je strašně těžký říct takhle obecně.

Já:

A tak klidně, když si představíš já nevím jedno, dvě děti nebo jestli můžeš popsat třeba...nebo ne úplně popsat, ale třeba jsi říkala i nějaký jako průsery, že dělaj. Tak co to třeba konkrétně jako je?

Informantka:

Hele my jsme teď třeba řešil to, že házeli banánem na zed' na záchodech, ale nebylo to podle mě jako tím, že by se jim zrovna rozváděli rodiče, ale spíš v tom mají takový ty větší tendence no. Že to jsou zas takový děti, kteří už jsou jakoby nějakým způsobem, že k tomu jako tíhnou. Prostě jsou to takový ti frajírci, kteří chtějí machrovat, a pak se tím většinou jakoby víc získávají pozornost nebo ti víc vyrušují v hodinách a snaží se tu pozornost vztáhnout na sebe.

Já:

Takže to je většinou třeba nějaký děti, který už tam mají nějaký třeba předpoklady k nějakému tomu problémovému chování. A když tam nastane třeba ještě nějaký takovejhle problém doma, právě třeba v podobě toho rozvodu, tak že se to jako víc jako zhorší a že tam je pak nějaký jako dá se říct ne úplně asi vandalismus, ale spíš nějaký takový to ničení těch věcí, nebo takový upozorňování teda na sebe. Chápu to dobře?

Informantka:

Jojo, nebo pak takový to frackování. Jakože na každou prostě tvoji větu je odpověď a tak.

Já:

Jasně, takže jako, že jsou drzí?

Informantka:

Jojo

Já:

Tak a potom tady mám jako jestli ses setkala s rizikovým chování u žáka, který právě bylo pravděpodobně navázaný na to, že se mu rozvádějí ty rodiče? Jakože to fakt bylo, že je normálně třeba hodný, není s ním žádný problém a teďko se mu rozvádějí rodiče a najednou je tam nějaký jako problém.

Informantka:

Ty jo to jsem asi neměla, že by nějak reagoval někdo jako fakt extrémně.

Já:

Dobře. Tak a tady jestli můžeš třeba popsat i nějaký konkrétní případ, kdy žák vlastně teda projevil to problémové nebo rizikové chování?

Informantka:

No já učím, nebo teď učím jeho bráchu, ale máme jako 2 kluky, kteří mají už rozvedení rodiče, ale ten tatínek je hodně jako proti škole a ve škole všechny špatný a tak. A ta maminka naopak zase snaží ty kluky tak nějak jako držet a nějak s nimi pracovat a oni jsou vždycky týden u táty a týden u mámy a strašně se to jako střídá a je vidět, jak ty děcka se s tím vlastně hrozně perou.

Jsou takový vlastně jakože, že jsou hrozně takový nedoceněný asi doma, nebo tak a hrozně pak záleželo, že někdo s nima dokázal pracovat úplně v klidu, ale ve chvíli, kdy si třeba šel jako prudčeji proti nim, nebo jakože z tebe cejtili, že se snažíš bejt nad nima, tak se strašně blokovali, nebo minimálně ten starší.

A pak i jakoby vždycky záleželo, s kým se to řešilo. Jestli s tátou, kterej byl, jakože ty jsi ta kráva a prostě všechno špatně anebo s tou mámou, která se zase snažila jako ty kluky nějak zpracovat.

Já:

No, takže tam byl problém, že vlastně, že ty rodiče teda byli od sebe a každej, měl na tu výchovu jinej pohled, a to mělo vliv vlastně na ty děti potom nebo na ty žáky, potom třeba v tý škole?

Informantka:

Jojo, a to mi přijde vlastně asi nejčastější no, že když se pak střídají týden u táty, týden u mámy, tak strašně poznáš, kde zrovna jsou a třeba ty menší, jakože nenosej úkoly, a tak a je to jakoby, že pak se to většinou v nich pere, jak je rodiče různě očkujou proti sebe.

Já:

Takže vlastně nějaká ta střídavá péče? A když ty rodiče nejsou zadobře?

Informantka:

Ano.

Já:

A třeba i jako co se týká nějakýho jako rizikovějšího chování v podobě třeba i nějakýho, já nevím nějaký třeba návykové látky nebo třeba sebepoškozování nebo vylévání si toho vzteku na ostatních třeba v podobě nějaké jako šikany agrese něco takového tam bylo třeba?

Informantka:

Já vlastně jako nedokážu říct, jestli je to právě tím rozvodem. Jsou děti, který k tomu jako tíhnou a je fakt, že na ně hrozně velkej tlak i třeba jako ze strany přijímaček a prospěchu, a tak a třeba spousta těch holek se jako řeže nebo se sebepoškozují a nemusí to asi nutně souviset s tím rozvodem.

Já:

Rozumím, že tam nejde úplně prostě poznat, jestli teda je to kvůli tomu, nebo kvůli něčemu jinému, že tam je třeba ten problém? OK, super, tak jo.

Dále tady mám, jestli si všímáš nějakých změn v chování toho dítěte ale v kolektivu, v té třídě, třeba když se ty rodiče rozvádějí ne přímo, že ono jako samo o sobě, ale v chování opravdu jakoby působení na ten kolektiv nebo zapojení se do toho kolektivu.

Informantka:

To asi hrozně záleží jako na povaze toho dítěte, asi jsou děti, který naopak pak mnohem víc vyžadují, aby je ten kolektiv přijal a jsou pak děti, který se zas pak mnohem víc stranějí ostatních. Ale to je hrozně těžký takhle říct obecně.

Já:

Jo, že to prostě je individuální, rozumím. A jak třeba reagují na to dítě, kterému se rozvedli nebo rozvádějí ty rodiče ostatní spolužáci? Berou to jako že už je to dneska jako normální anebo právě třeba na něj jako nějakým způsobem méně ten pohled?

Informantka:

Já si myslím, že už to vůbec neberou jako problémové. je fakt, že teda to je jako pražská základka a tady si myslím, že mám mnohem víc třeba dětí, který jsou z rozvedených rodin, než vůbec vím, že to vlastně není úplně nic jako nenormálního a nemám pocit, že by někoho nějak kvůli tomu vyčleňovali. Spíš většinou, když to je čerstvý, tak se tak jako semknou a podporují se.

No ale zas asi docela záleží, jak to měl ten člověk postavený v tom kolektivu před tím.

Já:

Jasně rozumím.

Potom tady mám, jestli vy jako učitelé, nebo můžeš to klidně říct i za sebe. Jestli s těma dětma o tom mluvíte o tý jejich situaci?

Informantka:

Asi spíš jako tohle jde za těmi třídními učiteli, protože já nemám třídu. Ale určitě jsou třídní, který s těma dětma nějak jako víc mluví, ale asi hrozně záleží, co je to za dítě a jak má třeba nastavený vztah s tím třídním. Jestli se jim třeba přijde svěřit, nebo ne. A máme právě tu školní psycholožku a za tou hodně chodí děti. Věřím, že jsou děti, který by třeba přišli i za mnou, jak i když nejsem třídní, ale víc to jde asi za těma třídníma a který mají s těma dětma jako větší vztah.

Já:

Jasně a je to tam právě až teda v té fázi, kdy začnete pozorovat, že se v tý rodině jako něco děje nebo je to jako dřív v podobě prevence?

Informantka:

My to nemáme moc jako nastavený, oni mívají ty preventivní programy s psycholožkou, aby jako věděli, že můžou přijít, když se něco děje. Spousta jich chodí jako sama od sebe.

A pak to záleží na těch třídních. Tohle není nijak jako daný a je to úplně na tobě, jak to uchopíš a jsou třídní, který s těmi třídami jsou hodně jako propojený a hodně vnímají ty jednotlivé děti a hodně jako řešej každého jednoho žáka. A pak jsou třídní, který prostě berou tu třídu jako celek a vlastně ty osobní věci s nima moc neřešej.

Já:

Jasně rozumím.

Komunikujete s těma dětma, když u nich právě vidíte nějaký změny v tom chování, že třeba fakt jako nějaký to problémový, nebo i právě to rizikové, tak jestli s ním o tom jako mluvíte o tom chování vyloženě jako teďko myslím.

A jestli to je právě až jako když to začne anebo jestli víte, že třeba tam měl předpoklady už dříve, a tak to s ním začnete řešit včas, než se to začne nějak projevat.

Informantka:

No jakože, když ti dělá nějaký jako kravinky ve třídě a zvládneš si ho nějak zkorigovat, tak to prostě řešíš v tu chvíli. Pak, když víš, jakože se něco děje, tak já si ho většinou třeba vezmu stranou, jestli jako všechno v pohodě, jestli se nechce pobavit, nebo tak. A pak, když jsou to nějaké větší problémy, tak už to pak řeší třídní a vedení a s rodičema no.

Já:

Jasně rozumím.

A to už si možná vlastně jako zmiňovala, ale mám tady otázku, jestli na to máte třeba nějaký jako postupy, jak je dobrý v takových situacích jednat?

Informantka:

Jo vlastně asi vůbec. Já, když něco tak půjdu buď za třídím anebo za tou psychologkou naší, která jako ví, jak s tím dál a která ti třeba i poradí jako jak si s tím konkrétním dítětem můžeš pracovat.

Já:

Takže spíš jenom víš, že tam máte teda nějaký odborníky, tu psychologku, nebo takhle, na který se můžete obrátit, ale jinak to spíš řešíte teda individuálně podle toho, co to je za dítě, jak se teda projevuje a tak? Chápu to dobře?

Informantka:

Ano.

Já:

Super a poslední otázka už. Jak no, a to už jsme ale taky jako zmínili. No ale jak přesně se to teda s těma žákama jako potom řeší?

Informantka:

No ona hrozně vlastně záleží, no jako jaký jsou ty důsledky. Víš co, protože když se ti jako moc neprojevuje a předtím jo, tak víš, že mu dáš nějaký čas a buď se srovná, nebo pak řešíš jako dál, že začíná bejt nějaký depresivní, nebo tak.

Pak ještě jako, když dělá problémy ve třídě, tak to řešíš hned no.

Že si to jako nenecháš přerůst přes hlavu, ale vlastně hrozně záleží, jaká je ta reakce a co přesně je to za dítě.